

הלכתא

תורה. הלכה. חיים.

כולל הלכה תורת חיים נבעת אסף
ע"ש ר' חיים שורק ז"ל
כולל הלכה רחובות
מכון לפרסומים הלכתיים

בס"ד ל' אדר א התשע"ט

מיחייב איניש לבסומי בפוריא

1. מגילה ז ב

אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום, קם רבה שחטיה לרבי זירא. למחר בעי רחמי ואחייה. לשנה אמר ליה: ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי! אמר ליה: לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא.

2. גרסאות הגמ' – מגילה ז ב

זירא	ורבי	רבה	...	מיחייב	רבא	אמר	נפס
זירא	ורבי	רבא	...	מיחייב	רבא	אמר	סאלות סו
זירא	ורבי	רבה	...	מיחייב	רבה	אמר	ר"א, רב"ה
זירא	ורבי	רבא	...	מיחייב	רבה	אמר	ריב"ה

3. רי"ף מגילה ג ב

אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן, ואמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו

4. רז"ה שם

כתב ה"ר אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה שחטיה לר' זירא לשנה א"ל תא נעביד כו' אידחי ליה מימרא דרבה ולית הלכתא כוותיה ולאן שפיר דמי למיעבד הכי

5. פסחים קיג ב

שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן: מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר, ומי שאינו מעמיד על מדותיו

יומא עד ב

כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים, רבי אמי ורבי אסי, חד אמר: כל הנותן עינו בכוסו - עריות כולן דומות עליו כמישור. וחד אמר: כל הנותן עינו בכוסו - כל העולם כולו דומה עליו כמישור.

6. רמב"ם פ"ב מהל' מגילה הל' טו

כיצד חובת סעודה זו? שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אר תמצא ידו ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות.

7. שו"ת מהרי"ל סי' נו

הא דאמר רבה חייב אדם לבסומי, ודאי מצוה בעלמא [הוא] הכי משמע לישנא מחייב אדם כו', ולא קאמר סעודה כך דינא לכה"ג [וטעמא] דימי משתה כתיב ואיכא משתה בלא שכרות. תדע דרב יוסף יליף מיניה שאסור בתענית, מכלל דנפיק בלא שכרות ובסומי כולי האי

8. אבודרהם (פורים)

ואמר בפרק קמא דמגלה (ז, ב) מחייב איניש לאיבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. יש מפרשים עד שיתחלף לו המן במרדכי ומרדכי בהמן. ויש מפרשים כי ארור המן עולה למנין ברוך מרדכי. ור"ל עד שלא ידע לכוין החשבון, ובעל המנהגות כתב ונראה בעיני שפיוט היה שעל הבית האחד עונין ארור המן ועל הבית האחר עונין ברוך מרדכי וצריך צילותא שפעמים שאין אדם מתכוין וטועה. והרב ר' יצחק עשה פייט בדוגמא זו. או שמא מפני שלא היו רגילין לשתות יין כדאמרינן בירושלמי (פסחים פ"י) רבי יונה שתי ארבע כסי בלילי פסחא וחזיק רישיה מדפסחא ועד עצרתא. ר' יהודה ב"ר אלעאי שתי ארבע כסי וחזיק רישיה עד בי חגא ועל כן היו מתבסמין ומרגישינן במעט יין אבל אנחנו שרגילין בו ואין אנו משתכרין מהרה אין לשתות יין כל כך ע"כ. ואם תאמר האיך חייבו חכמים להשתכר בפורים והלא בכמה מקומות בתורה מזכיר שהוא מכשול גדול השכרות כמו נח ולוט. ויש לומר מפני שכל הנסים שנעשו לישראל בימי אחשורוש היו על ידי משתה כי בתחלה נטרדה ושתי מן המלכות על ידי משתה היין שנאמר (אסתר א, י) ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר להביא את ושתי וגו'. ובאה אסתר תחתיה על ידי משתה שנאמר (שם ב, יח) ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר וגו'. וכן ענין המן ומפלתו על ידי משתה היין היה. ולכן חייבו להשתכר בפורים מפני שבא הנס בעבור משתה היין שעשתה אסתר ועתה יהיה נזכר הנס הגדול בשתיית היין.

9. שולחן ערוך או"ח סי' תרצה סע' ב

חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. הגה: וי"א דא"צ להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו (כל בו) וישן, ומתוך שישינ אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. (מהרי"ל). ואחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוין לבו לשמים.

10. פרי חדש סי' תרצה ס"ק ב

ואין זה נכון, דא"כ אמאי אישתמיט רבי זירא מלמעבד סעודה אהדדי, ואיצטריך לומר ליה לאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא, כיון שראו שיצא קלקול עון שפיכות דמים מסיבת שכרותם ראוי היה להם למנוע עצמם מלבסומי כולי האי, ומלשתות אלא יותר מעט מכדי הרגילם, אלא משמע דאפילו הכי היו משתכרים יותר מדאי, ולהכי מייתי תלמודא ההוא עובדא, לאשמעינן דמימרת רבא כפשטה דמחייב איניש לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. ומיהו עתה שהדורות מקולקלים, ראוי לתפוס סברת רבינו אפרים ז"ל, ושלא לשתות אלא מעט קט יותר ממה שמורגל ביו"ט, ובזה יוצא יד"ח כיון שכוונתו לשמים כדי שלא להכשל ח"ו בשום מקרה רע, וישא ברכה מאת ה'.

11. מצות ראייה השמטות סי' תרצה

משה"ק באו"ח הובא בב"י, איך הותר שכרות בפורים, הא מביא לג' עבירות וכאלו עע"ז, ולע"ד י"ל עפ"ד הרשב"א דס"ל ג"כ כדעת הפוסקים פקידה ממש סמוך לוסתה ביוצא לדרך, ול"ק מאי' והזהרתם דהפסוק מעיד ולא תחטא שלא יארע דבר תקלה ע"י, כי המצוה מגנא, ה"נ י"ל לכל מצוה אין לחוש לתקלה. רק בכל מקום לא מצינו מצוה בזה, רק זה היום עשה ד'.

12. שו"ת חת"ס או"ח סי' קצו

ואידי דאירי, התם בפרי חדש הקשה על רבינו אפרים שבהרז"ה פ"ק דמגילה דמייתי לפסק האי דחייב אינש לבסומי וכו', דכיון דאירע סכנה קם רבה שחטי' נתבטל הדבר, והקשה פר"ח א"כ לשתא כדאמר רבה לר' זירא תא נעביד סעודת פורים בהדדי מ"ט אמר לאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא, הא מעובדא דאשתקד נתבטל הך דחייב לבסומי ולא יתבסם ולא יסתכן ע"ש:

ולכאורה י"ל דבירושלמי [פ"א ה"ד] איתא, סעודת פורים בשבת מאחרים אחר שבת, דימי פורים צריכים שיהי' ניכר שעושה לשם פורים משא"כ בשבת אין היכר, עיין מג"א סס"י תרפ"ח. והנה בחולין קי"א ע"א מי עדיפת לן מינה דכתיב וקראת לשבת עונג, משמע סעודה לכבוד תלמיד חכם הוה כעין סעודת שבת, ולא ניכר שהיא לכבוד פורים ולירושלמי הנ"ל אסור, ובפרט ר' זירא דכד הוה מזמני לי' לא אזיל רק משום אתיקורי הוא דמיקרי ביה [חולין מ"ד סע"ב] ועבדי טובא לכבודו בכל הזמנים וא"כ אין סעודת פורים ניכר וקשה איך עבדי ר' זירא ורבה סעודת פורים בהדדי. וי"ל דס"ל דלא כהירושלמי, דשפיר יש היכר כיון שמשנה בחיוב בסומי מה שאינו בשאר שבת וי"ט ואיתא היכרא משו"ה עבדי בהדדי (כמו שכתב הלבוש לענין נשואין בפורים דלא כמג"א סס"י תרצ"ו). ולפי"ז לק"מ קושית פרי חדש, דלשתא כי הוה הדר ובעי למיעבד סעודת פורים בהדדי אמר ר' זירא ממה נפשך, אי לא תתבסם וליכא שינוי בגוף הסעודה א"כ איך יוצאים ידי חובת סעודת פורים, ואי תתבסם לאו בכל שעתא מתרחיש ניסא, ולק"מ קושית פר"ח:

אדרבא לפ"ז יש להביא ראיה לרבינו אפרים, דאיך עלה על דעת ר' זירא ששום אדם לא יאכל סעודת פורים עם בני ביתו מפני הסכנה אלא יתבודד בחדרי חדרים, אלא ע"כ מאותה שעה נתבטלה מצוה דבסומי בפוריא ורק להזמין תלמיד חכם אצלו אינו נכון, משום שאינו ניכר וכנ"ל:

ויש לדחוק ולומר שאין חשש סכנה עם בני ביתו דלבו גס בהם וגייסי אהדדי, רק רעים אחרים המרבים התעוררות ושמחה איכא סכנה. והנה פ"ק דמגילה [ג' ע"א] אמרינן משפחה ומשפחה לאתויי משפחות כהונה ולוים שמבטלים עבודתן וכו', והנה רש"י בפ"י מגלה [ט' - כ"ח] כתב ע"ד פשוט שיתאספו משפחות וישמחו בפורים, וא"כ קשה מנ"ל לש"ס ללמוד מזה דמבטלים עבודתן הא אפשר לפרש כפשוטו, אלא ע"כ ס"ל לש"ס כיון דמצוה לבסומי אין נכון להתאסף משפחות משפחות אלא כל אחד עם בני ביתו:

ובמקום אחר כתבתי, דבמס' שבת פרק מי שהחשיך [קנ"ו ע"א] א"ל רבה אנא במזל מאדים ואינני לא מוהל ולא טבח ולא אומן וא"ל אביי מר נמי עניש וקטיל ע"ש, ואי הא מימרא דאביי הוה בתר עובדא דשחטי' לר' זירא צ"ל דלא הוה בעי למימר מר נמי שחטי' לר' זירא וצ"ל משום דהדר אחיי' ע"י תפלתו לא בעי למתלי במזל מאדים. מ"מ לק"מ קושית רבינו אפרים, די"ל סבירא ליה להרי"ף דשומר מצוה לא ידע דבר רע וע"י מצוה לבסומי לא יארע מכשול, אך היכא דשכיחא הזיקא כגון רבה דהוה במאדים לא מהני הגנת המצוה [כפסחים ח' ע"ב], אבל מי שלא ידע בנפשו שהיא (מזל) [במזל] מאדים א"צ לחוש לזה דאזלינן בתר רובא ושומר פתאים ה' כדאיתא שם במס' שבת ע"ש, ה' שומר ומגין לשומרי מצותיו.

13. ים של שלמה ביצה פ"ב סי' ה

עוד כתב הרמב"ם (שם הל' יט) וז"ל: אף על פי שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה לא יהיה אוכל ושותה כל היום כלו. אלא כך הוא הדת, בבוקר משכימין כל העם לבה"כ ולבה"מ, ומתפללין, וקורין בתורה בענין היום, וחוזרין לבתיהם, ואוכלין, והולכין לבה"מ, וקורין ושונין עד חצי היום, ואחר חצות מתפללין תפלת מנחה, וחוזרין לבתיהן לאכול ולשתות שאר היום, עד הלילה. וכשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל, לא ימשוך ביין, ובשחוק, ובקלות ראש, ויאמר,

שכל מי שיוסף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות, ושחוק הרבה, והקלות ראש, אינה שמחה, אלא הוללות וסכלות. ולא נצטוינו על הוללות וסכלות, אלא על השמחה שיש בהן עבודת יוצר הכל, שנאמר (דברים כ"ח, מ"ז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל. הא למדת, שהעבודה בשמחה, וא"א לעבוד את השם, לא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שכרות ע"כ. וכדברים האלו כתב הטור (סימן תקכ"ט).

מידת חסידים, אשר השם לנגדם תמיד, בכל דרכיהם ידעוהו, בעת שמחתם, אז יותר ויותר מברכים ומשבחים להקב"ה, אשר שמחם, ויאמר האדם בלבו, בעת שמחתו והנאתו, אם כך היא שמחת עה"ז, אשר הוא הבל, כי יש אחריה תוגה וצער, א"כ מה תהיה שמחת עה"ב התמידית, שאין אחריה תוגה, ויתפלל להקב"ה, שיטה לבו לעבדו, ולעשות רצונו בלב שלם, וישמחנו בשמחת [עולם], ויזכנו לחיי עה"ב, לאור באור פני מלך חיים ע"כ. וכל דבריהם הן דברי טעם. אלא [שמ"ש] בסדר הנהגה, שאחר סעודת שחרית, שהיא העיקר, שאח"כ ילכו לבית המדרש לא משמע כן מעובדא דר"א (ט"ו ע"ב), שהיה יושב ודורש כל היום כולו, ואח"כ א"ל אכלו משמנים כו'. אלמא שהתפלה והדרשה תהיה קודם סעודת שחרית, ובלבד שלא ישהא יותר מחצי היום, כמ"ש לעיל, בסי' הקודם לזה.

וכך הוא דרך הנכונה. בסעודת שחרית יאכל וישתה וישמח. וכדמשמע לעיל בפ"ק (ד' ע"א) דמסקינן, אושפזיכניה דר"פ אתא לקמיה דר"פ, א"ל הנך ביצים משבת ל"ט, מהו למכלינהו למחר, א"ל, זיל האידינא, ותא למחר, דרב לא מוקי אמורא עליה מ"ט לחבריה, פי', כלומר, שעשה היום י"ט, דהיינו לאחר סעודה, עד למחר, משום שכרות, דרב אורויי הוה מורה בדרשא שלו, כדאמרינן בכריתות (י"ג ע"ב), ושכור אסור להורות, דכתיב (ויקרא ט', י"א) יין ושכר אל תשת, וכתיב להורות לבני ישראל. כי אתא למחר, א"ל, איכו השתא, פי', אם הוריתי לך אתמול בשכרותי, אשתלאי. פי', שכחתי ושגגתי, והוריתי בו היתר, ואינו כן ע"כ. אלמא דמזמן סעודת שחרית התחיל השכרות, ומנחה היה מתפלל בזמנו, אפילו הוא שתוי קצת, אף על פי ששתוי לא יתפלל לכתחילה (עירובין ס"ד ע"א), ושתוי הוא שיכול לדבר בפני המלך. א"כ אף בשתייה שלנו לכל הפחות שתוי הוא. אפשר לומר, דלא אסרו חכמים לכתחילה אלא בחול, משום דאפשר לו להמתין עד שיפוג יינו, אבל היום של י"ט, שמצוה לשמוח, וחציה לכם, אוקמיה אדיניה, שתפלתו תפלה, והקב"ה מקבל תפלתו, מאחר שהוא שמח וטוב לב בשמחתו של מקום. והיינו ע"פ המדרש (עין איכ"ר פ"ג, י"ב) שדרשו בקרא (תהלים ס"ט, י"ד) ואני תפלתי לך ה' עת רצון. וז"ל: כתיב (שם שם, י"ג) ישיחו בי יושבי שער, ונגינות שותי שכר. וכתיב בתריה, ואני תפלתי לך ה' עת רצון וגומר. אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע אין אומה זו כשאר אומות העולם, אומות העולם כששותין ומשתכרין, הולכין ופוחזין, ואנו לא כן, אלא אף על פי ששתינו, ואני תפלתי לך ה' ע"כ. אלמא שבשבת, וה"ה ב"ט, יש להתפלל אחר ששתו, רק [שלא יגיע] לשיעור שכרות, וכן אתה מוכרח לומר אף לדברי הרמב"ם, אף בתפלת ערבית. שהרי כתב שאוכלין ושותין עד הלילה, וכ"ש האידינא, שבלא"ה אין מדקדקין ומכוונים בתפלה כ"כ, שאין להקפיד בשתוי, כאשר כתבו הגהמ"י (ה' תפילה פ"ד אות כ'). ומ"מ יזהר שתהא השתייה מעורבת בשמחה של תורה, ולשמוע כ"א דברי חבירו, ולא להאריך בהוויית דאביי ורבא, אלא יהיו נוחין זה לזה, לקבל מדרש חכמים וטעמיהם, וכל המוסיף ה"ז משובח.